

Co je svoboda?

Tato otázka se dá nejlépe zodpovědět úvahou o opaku svobody. Kdy něco nebo nějaký děj není svobodný? Když nutně vyplývá z nějakého jiného děje, z okolností, z přírodních zákonů. V mechanice, v minerální říši, v rostlinné a zvířecí říši, platí neúprosné zákony, které mají formu „jestliže - potom“. Jestliže teplota stoupne nad 0 °C, led se začíná rozpouštět. Zasadíme-li fazoli do půdy, po nějaké době začne klíčit. S příchodem října začnou jeleni troubit. Třebaže také v případě mnoha činností člověka můžeme konstatovat platnost podobných zákonů, jsou i takové lidské činnosti, u nichž to vždy bezpodmínečně neplatí. Nelze říci: Pokud se básník dobře nasnídá a dobře spal, napíše báseň „Na moři“. Nedá se říci, zda bude vůbec něco psát, o znění básně ani nemluvě.

Podobně nemůžeme předvídat, kdy někoho něco napadne, nějaký poznatek, vtip, idea, čin nebo otázka. Zajisté má všechno své podmínky. Jen fyzikovi může kývající se lampa připadat jako problém a padající jablko se pro něj může stát otázkou. Mnozí lidé, dokonce mnozí lidé zajímající se o fyziku před Galileem, viděli kývající se předměty, mnozí před Newtonem viděli padající plody, aniž by přitom udělali základní objevy. Ani z kývání lampy, ani z jablka nijak *neplyne* to, co z toho tito myslitelé vydobyli pro lidstvo. Nebylo to jistě první padající jablko, které podnítilo Newtona k myšlence gravitace. Z těchto myšlenkových pochodů je na jedné straně **jasné, že je** může začít jen *někdo*, nějaká bytost Já. Ve světle předcházejících výkladů je toho schopný právě ten nehotový člověk, nikoli ten, který reaguje, nýbrž ten, který v člověku promlouvá. Jen od bytosti Já **se dá** očekávat, že *začne*. Zmiňovaný začátek je v tomto smyslu tvořením z ničeho; má samozřejmě své podmínky, ale neplyne z nich.

Postavení člověka mezi nadvědomé a podvědomé působení

Na druhé straně bychom mohli říci: podle výkladu v této knize jsou tvoření, tázání se a poznávání něco jako blesky nebo výpůjčky z nadvědomé oblasti. Jak potom můžeme říci, že je to něco, s čím *začíná* člověk, když to přece pochází z jemu ne-vědomé oblasti? Odpověď, kterou může dát *současný* člověk, je opakem toho, co jednou o sobě řekl Luther: „Zde stojím, jinak nemohu“, jenž byl inspirován

nadvědomým náboženským vědomím nebo vírou. Současný člověk by mohl říci: „Zde stojím, mohl bych také jinak.“

Nadvědomé působení ho nenutí, *on* sám, zabydlený ve svém vědomí minulosti, se musí hlásit ke svým nadvědomým inspiracím, souhlasit s nimi, vůbec je přijmout, dosáhnout je. Ale děje se to většinou v silném protiproudu podvědomého působení, jímž je ovládán téměř celý náš život. Tento rozdíl lze pochopit na základě vývoje vědomí. Dnes žijeme v době, kdy kolektivní nebo instituční, společenské zabývání se uvolněnými nadvědomými silami uvolnilo místo individuálnímu zacházení s nimi.

Situaci člověka bychom pak mohli vyjádřit tak, že člověk je dnes postaven mezi nadvědomé a podvědomé působení. Z podvědomého působení na něj doléhají naléhavé, silné impulzy, z nadvědomého působení proudí stále skrovnější inspirace, pokud sám nic nedělá pro to, aby jim uvolnil cestu. Přesto může volit. Je-li schopen nahlížet na své vědomí, nic ho k tomu nenutí.

Vůči možné svobodě, která je dána dnešnímu člověku, v něm zároveň vzniká velký odpor, odpor vůči převzetí odpovědnosti za sebe sama jedině na sebe. Převládá víra v autoritu, hledání duchovních vůdců, neomylných mudrců, zasvěcenců, jichž se může držet v každém případě a v každé otázce, nebo také hledání světových názorů, které, jako např. materialismus, dokážou všechno odvodit z *jediného* principu. Nebo víra, že člověk je jen přírodní bytost a proto nemůže *začít* nic nového, dále víra ve vrozenou egoitu. Neboť bez toho, že bychom dospěli k bytosti Já, nemůže naše tázání po příčinách nikdy dospět k poslední příčině, můžeme se vždy jen dále ptát. Poslední příčinou v řetězci zpětného hledání je ta *první* - první „hybatel“ Aristotelův - a ona je původním počátkem tvořivé vůle bytosti Já: mimo tento počátek nemá smysl žádné tázání. Proč složil Mozart Haffnerovu symfonii, proč napsal Schiller *Pannu orleánskou*⁷. Proč XY zachránil jiného člověka a sám přitom obětoval svůj život? Vy snad na to: „On chtěl...“ A proč to chtěl? Zde musí tázání přestat, popřípadě přestat už při první otázce, poněvadž poslední otázka je jen slovní variací první otázky.

Ptá-li se lidstvo po začátcích a zdrojích, muselo by pochopit, že v oblasti toho, co je neosobní a nemá charakter Já, není možný ani

představitelný žádný začátek. Tázající by si nakonec měl dát otázku:
„Proč se ptám?“

Kühlewind Georg